

Istinske ljubavne priče

Douglas Sadao Aoki

(s engleskog preveo Zoran Varga)

Nikada neću nasjesti modernoj ljubavi
D. Bowie (1983)

merički profesor engleskog, Daniel Cottom (1989) pripovijeda o podučavanju i apsolutnom stupnju žudnje:

Zagonetka [je] da studenti koje podučavam imaju općenito više poteškoća s nastojanjima da diskutiraju o pojmu žudnje nego s diskutiranjem o Bogu ili državi. Čak i bez obzira što je većina učenika na fakultetu gdje podučavam politički konzervativna i više nego samo nominalno religiozna, većina ih je sposobna promatrati politička i religijska uvjerenja kao povijesne konstrukte (barem za potrebe predavanja) s lakoćom koja nestane kada ih zamolim da razmotre kako, zašto i za čim ljudi žude. (str. 126)

Cottom jasno kaže da spominjanjem žudnje misli na ljubav kao i njegovi studenti. Ne postoji razlog misliti kako su ti učenici mističniji ili romantičniji od vas ili mene ili bilo koga drugoga, ali ipak smatraju ljubav nečim što je iznad prosto ljudskog ili božanskog i svakako kao nešto što je iznad svake potrebe za raspravom. U popularnoj kulturi Zapada to uzdizanje je dovoljno općenito da se smatra truizmom. Paradoks je u tome da je takva apsolutna ljubav u isto vrijeme potpuno subjektivna. Da budem jasniji, ljubav se zbog svoje suptilnosti podređuje i najponiznijem srcu. Prije nekoliko godina, kada je filmski Forrest Gump izjavio: "Možda nisam pametan, ali znam što je ljubav", postao je ne samo romantični učeni glupan već i tako privlačan običan čovjek da je njegov istoimeni film zaradio 674 milijuna dolara širom svijeta. Čini se da mi kao ljudi trebamo ljubav da bude i transcendenatalna i radikalno demokracična.

Posljedica je da se predajemo podmukloj kružnoj politici ljubavi. Uvijek iznova slušamo kako je ljubav individualna i subjektivna, pa svaki ljubavnik može tvrditi da je stručnjak, ali također kako je ljubav univerzalna, sveta i zbunjujuća, pa tako svaki ljubavnik mora biti i onaj koji tumači tajne. Potpuna raspršenost autoriteta ljubavi – koju mi poput Forresta Gumpa uzimamo kao fundamentalno pravo – ne samo da ozakonjuje naše vlastite glasove već i utvrđuje našu neovisnost i oslobađa nas bilo kakve potrebe da se opravdamo. Demokracija ljubavi uzrokuje njezinu transcendenatalnost, njezino relativiziranje posvećuje ju kao istinu i svaki od nas proizlazi kao njezin zakoniti hermeneutičar.

Naravno, unatoč našem zastupanju univerzalnog pristupa ljubavi, čak i najliberalniji među nama ne mogu priznati autentičnost svačije invokacije ljubavi, pa čak ni svake vlastite invokacije. Romantične nezgode su uobičajeni poredak stvari; svi smo mi platili cijenu ljubavnih pogrešaka. Ipak, poticaj demokritizacije doživljene strasti dovoljno je snažan da njegova istina, koliko god bila nestabilna, bude prihvaćena kao uobičajena činjenica: ako ništa drugo, ljubav se razumije sama po sebi. Ono što je neočekivano jest činjenica da zagovaranje tolikih istina ipak stvara priliku da se ljubav misli. Ako ne može postojati jedinstveni vanjski autoritet i ako želimo biti u mogućnosti reći ista o našim strastima, obvezni smo protumačiti njezina značenja, tekstove, discipline i zastranjivanja – ali to je nemoguć zahtjev. Unos o ljubavi u popisu *Bartlettovih poznatih citata* (*Bartlett's Familiar Quotations*) obuhvaća nekih 18 odlomaka gustog tiska, a čak niti urednici ne bi tvrdili da je katalog sveobuhvatan. Dakle, dilema se postavlja na sljedeći način: iako baš svatko ima autoritet govoriti o ljubavi, svako govorenje o ljubavi mora se pokazati nedovoljnim. Prema tome, početna ideja se također sama predstavlja: možda se ljubav sastoji u samoj nemogućnosti svoje artikulacije.

Iako ne možemo reći što ljubav jest, još uvijek možemo reći što ona nije i knjižnično istraživanje bi sigurno to potvrdilo. Ipak, suhoparno proučavanje na čudan način utjelovljuje diskurzivne nejasnoće ljubavi i samim tim premošćuje razlike između bjelokosne kule i svijeta koji se uzdiže i spušta oko nje. Sveučilište je blagoslovljeno izvanrednim autorima i zagađeno osrednjim, a situacija nije ništa bolja izvan vrata kampusa iako su akademski obrazovani građani posebni zbog svoje sklonosti prema krivom prepoznavanju izdavačkog potencijala kao talenta za pisanje. Ali temeljito pretraživanje arhiva i prelistavanje stalka s čestitkama dijele istu fundamentalnu logiku jer, koliko god bili nejednaki u ozbiljnosti, svako je potraga za riječima nekoga drugog. To je posebno tako na Valentinovo i u svakoj drugoj prilici koja sliči valentinovskim zavodnjima. Zahtjev da iskažemo ljubav riječima nagoni nas na krivotvorenje bez obzira na naše spisateljske talente. Ne moramo biti filolozi da bismo obznaneli kako su naša ljubavna pisma neizbježno prisvajanja naših pisanih uzora jer nastojimo dokazati da znamo što ljubav jest ne tako da ju izražavamo sami, nego radije prepoznavanjem kada je netko drugi već učinio isto. Reći "Volim te" nikad nije bilo originalno, pa je imitiranje ljubavi uvijek bilo neizbježan oblik laskanja. Akademski obrazovani građani vide sebe iznad klišeja popularne kulture, ali bez obzira na to kopiramo li Goethea ili Jima Morrisona još uvijek smo plagijatori (i uzimajući u obzir da se ovaj članak vrti oko citata, kriv sam po istoj točki optužnice).

No, ako je ljubav obilježena ili valoriziranjem ili izbjegavanjem činjenice da njezina imitacija zauzima mjesto njezinog razvoja, niti mi niti naše ljubavi nisu nužno umanjene samom tom činjenicom. Možda poniznost priznavanja da mi nismo najbolji autori našeg srca oplemenjuje naše individualne i nerazumljive strasti. U isto vrijeme takvo priznanje ima za posljedicu to da netko drugi poznaje naše najintimnije i najprivatnije osobnosti mnogo bolje od nas samih. Još gore, većinu vremena taj netko nije samo drugi, već tako pretjerano naglašen drugi. To je netko tko nas nikad nije upoznao, netko tko nikad neće znati da smo postojali. Kao što popis autora u Bartlettu i kao što duhovi Goethea i

Morrisona svjedoče, logična konačna točka te pretjeranosti je kad moramo priznati da našu vlastitu istinsku ljubav najtočnije iskazuju mrtvi.

Kao da konstantno očekujemo da eruptira u nekom ljudskom biću

Budući da je tema ljubavnički diskurz, bilo bi primjereno konzultirati čovjeka koji je napisao knjigu. Roland Barthes (1978) se ne srami iznijeti istinu o ljubavi: "Svaka jezična epizoda koja se odnosi na 'osjećaj istine' koji zaljubljeni subjekt doživljava misleći na svoju ljubav, bilo da vjeruje da samo on vidi voljeni objekt 'u njegovoj istini', bilo da definira posebnost vlastitog zahtjeva kao istinu od koje ne može odustati." (str. 229; 2007, str. 200)

Takav imperativ nemogućnosti odustajanja još je jedan nagovještaj beskompromisnih uvjeta zakona. Ako uvidimo da Barthes i mi ne govorimo o vječnoj ljubavi izvan povijesti, već prilično specifičnoj modernoj ljubavi, tada Milan Kundera (1991) postaje značajan: "Biti apsolutno moderan znači nikada ne preispitivati sadržaj modernosti i služiti joj kao što netko služi apsolutnom, to jest bez ustručavanja." (str. 138)

Neovisno o Kunderinom uvjerenju, ili zbog njega, vremensku liniju moderne ljubavi nije lako odrediti. On se poziva na Rimbaudov slogan o potrebi da se bude apsolutno moderan, koji je objavljen 1873 (1993), a datum se dobro podudara s pokretanjem modernizma. S druge strane malo je vjerojatno da je Rimbaudov ideal modernog jednak onome Davida Bowiea. Štoviše, iako su nas mnogi komentatori – pored Habermasa – proglasili ili postmodernima ili post-postmodernima, popularni diskurzi ljubavi ostaju odlučno ukorijenjeni u konvencionalno modernističkim senzibilitetima. Ljubav, ili barem ljubav koje se većina nas ne želi odreći, ekstremno je odlučna u decentriranju ili dekonstrukciji.

To je strast koja definira i, kao što antropologinje Lila Abu-Lughod i Catherine Lutz (1990) primjećuju, strasti su posljednja uporišta naturaliziranog sebstva (str. 1). A strast pod pritiskom nastoji tražiti milost transcendentalne utjehe. Ako je istinita tvrdnja da u rovovima nema ateista, tada je zasigurno istinito i da ne postoje postmodernisti koji se zaljubljuju preko ušiju i i prijete samoubojstvom jer su odbijeni. Romansa i pothvati vezani uz nju su stvoreni za pisanje majstorskih humanističkih diskurza na temu (Aoki, 2000). Na taj način moderna ljubav definirana je manje po svojoj godini proizvodnje nego po odbijanju da pruži plodove bilo kojem budućem nasljedniku postmodernizma. Iz tog razloga ljubav potencijalno zadržava poznate oblike ideološkog subjekta. U lacanovskim terminima, imaginarno učvršćenje sebstva – takozvani zdravi samoprikaz ili ego zamijenjen za subjekt – upisano je ispod površine posredstvom simboličkog poretka moderne ljubavi. Paradoksalno je, ako se pridržavamo Barthesovih i Kunderinih osvrta, da moderna ljubav odbija uopće priznati svoju modernost. Umjesto toga inzistira na tome da je bezvremena, esencijalna i prirodna. Otkriva se ne samo u pismima Abelarda i Heloise već i u mnogo drevnijim pričama, iako je sjevernoamerička verzija pažljivo eklektična, u težnji da tapka oko *Symposiuma* i drugih homoerotičnih romanci.

No kako su Cottomovi studenti otkrili, strastvena transcendencija moderne ljubavi biva pritisnuta u svojoj artikulaciji. Ako istina ljubavi neće uroditi plodom, na isti način neće se lako odreći niti riječi. Istinske ljubavne priče pokazale su se vrlo teškima za ispričati. Julia Kristeva (1983/1987) zna koliko teškima, pišući,

Bez obzirana to koliko daleko sezala moja ljubavna sjećanja, imam poteškoća pričati o njima. Vezuju se uz uzdizanje iznad eroticizma koji je podjednako neumjerena sreća kao i što je čista patnja; oboje pretvaraju riječi u strast. Jezik ljubavi je nemoguć, manjkav, aluzivan u istom trenutku kada bismo htjeli da bude izravan; on je let metafora – on je književnost. (str. 1)

Popularni i stručni diskurzi tradicionalno na sličan način poistovjetili ljubav s poetikom. Čak su i psiholozi, koji među društvenim znanstvenicima najčvršće inzistiraju na znanstvenim uvjerenjima, priznali prevlast književnosti kada je u pitanju ljubav i oni redovito priznaju da nikada neće moći zamijeniti naše najbolje pisce. Ljubav postavlja jednu čvrstu granicu kliničke/istraživačke metode istine. Narav te granice se jasno vidi, ili barem djelomično, u metaforičkom preokretu koji prepoznaje Kristeva (1983/1987), jer jezik ljubavi se čini najnemogućijim, najmanjkavijim i najaluzivnijim kada se uspoređuje s uvriježenim socioznanstvenim standardima jasnoće, pristupačnosti i funkcionalnosti (iako se također mora reći da se pjesnici redovito oslanjaju na psihološke spoznaje kada je u pitanju ljubav, pa tako granica djeluje u oba smjera). Ljubav je strukturirana u metaforičkim izrazima jer nije određena niti jednim izravnijim načinom. Simbolični poredak moderne ljubavi tako postaje nedosljedan, onemogućen obavljati svoju komunikativnu zadaću. Ta iskustvena nejasnost sugerira da je ljubav unatoč svojim zloglasnim žestokim i materijalnim učincima bolje figurirana u negativnim nego pozitivnim terminima.

Ključna figura je prekid: "Ljubav nastupa na scenu kao požar koji izbija na pozornici kazališta: ona je prekid." (Schneider, 1991, str. 33) To je razlog zašto svaki javni ili privatni diskurz koji idolizira komunikaciju, kao što su psihologija ili pop-psihologija, mora klonuti pred aporijom ljubavi i pribjeći ironično mračnjačkim taktikama kao što su ustupanja mjesta poeziji i priznanja neizrecivosti. Ljubav uvodi mogućnost da se može komunicirati samo preko neuspjeha komunikacije, ili barem preko veličanstvenog i elegantnog neuspjeha. Ipak, ono što je privlačno u klonulosti govora jest kako on ostaje prožet iščekivanjem i nadom. Da parafraziram Hannah Arendt (1968) – mi koji uglavnom nismo niti pjesnici, niti historičari ipak utiremo put poeziji, kao da konstantno očekujemo da eruptira u nekom ljudskom biću (str. 21).

Kristeva (1983/1987) objašnjava to na sljedeći način:

Ljubav je stoga prekid i erupcija; ona je talionik kontradikcija i nesporazuma – u isto vrijeme beskonačnost značenja i okultizacija značenja... Govorimo li o istoj stvari kada govorimo o ljubavi? I o kojoj točno stvari? Kušnja ljubavi stavlja jednoglasnost jezika i njegovu referencijalnu i komunikativnu moć na test. (str. 2)

Povoljni paradoks je to što sama poteškoća u iskazivanju ljubavi može ljubav učiniti realnijom. Iritantni procvat značenja poklapa se s rasporedom oko maštovitog stvarnog posrednika. Potrebno nam je samo usporediti Shakespeareov "Ljubav je duh sazdan od vatre" s definicijom ljubavi Harta Cranea kao izgorene šibice koja pluta u pisoaru. Ove metafore omogućuju da se ljubav obuhvati na određeni način, ali to ne znači da je ona shvaćena, pa čak niti da je na svom mjestu. Krenemo li od Shakespeara do Cranea, referent ljubavi ostaje vatra, ali njezina realizacija u našim životima preuzima onaj poznati postupni pad od duha prema pisoaru.

Tijelo ljubavi; Riječ-tijelo

Kao presjecište tjelesne strasti i idealizacije ljubav je [nedvojbeno] privilegirano iskustvo za bujanje metafore (apstraktno za konkretno, konkretno za apstraktno) kao i za inkarnaciju (postajanje duha – Riječ-tijelo).

Kristeva (1983/1987, str. 95)

Ljubav uzročno povezuje poetiku i tijelo. Njezini tropi označuju putenost ilustriranu figurom vođenja ljubavi. Ključno priznanje je da svi tropi jesu figure govora, pa tako specifičnost vođenja ljubavi upućuje na opću i ljudsku konkretnost retorike. Sam izraz figura govora implicira da svaki trop aludira, na neki način, ne samo na materijalno tijelo već, preciznije, na ljudsku figuru. Figuracija je uvijek bila sredstvo kojim se diskurz otkriva (Ricoeur, 1978). Sposobnost (figurativna) tropa da materijalizira diskurz je razlog zašto su oni strateški važni u diskurzivnoj proizvodnji društvenih odnosa; u tim tropičkim operacijama retorika prekoračuje retoriku kako bi se suočila ne samo s psihološkim već i društvenim datostima. Umjesto da bude retorička apstrakcija, pribjegavanje ljubavi tropima pokazuje se kao njezino osnovno materijalno utjelovljenje.

Pristupiti ljubavi skretanjem njezinog diskurza stoga uopće ne predstavlja negiranje tijela, nego prije drugačije čitanje tijela ljubavi. To svakako jest razilaženje s pretpostavkom da je ljubav prirodna, jer je utjelovljenje presudno različito od prirodnosti (Abu Lughod & Lutz, 1990, str. 12). Foucault (1971/1977) je opazio da je tijelo područje diskurzivne discipline; stoga ono nije niti stalno niti djevičansko, već promjenjivo i ispresijecano. Tijelo može biti prirodno rođeno, iako se to ne događa često u bilo kojoj kulturi institucionalizirane medicinske tehnologije, ali je bez obzira na to ono uvijek neprirodni efekt. Tijelo nije potpuno smješteno ni u sferu fiziologije niti potpuno izvan sfere povijesti. Foucault primjećuje da tijelo djeluje pod velikim brojem različitih režima i reguliraju ga različiti društveni ritmovi, no ono također konstruira varijabilne i šarolike otpore. Prijeporna točka ovdje jest da se tijelo ljubavi opire upravo svojoj eksplicitnoj artikulaciji. Unatoč tome tijelo ljubavi ima vlastiti glas ne samo u banalnom smislu, već i specifičnosti tog glasa zahtijevaju pažnju.

Ritmovi glasa povezani su s tijelom; dijele udio u univerzalnim tkanjima tijela, no nisu jednaki kao ona. Ako glas utihne, nastaje tišina koju treba osluškiivati

i ona na neki način sudjeluje u istom ritmu i istom intimnom značenju. Povezani s povijestima, kulturama i određenim životima, glasovi, tišine i njihova značenja nikada ne mogu biti potpuno univerzalno jednaki, ali čini se da nas pozivaju da nastanimo neko zajedničko mjesto. (Wing, 1992, str. x)

Bit ljubavi je način kako ona potiče fundamentalne ljudske veze – spajanje na zajedničkom mjestu – preko ritmova svojih šutnji i neuopćavanja svoga značenja. Jednako kao što su utjelovljenje i priroda nesvodivi jedno na drugo, tako su također nesvodivi i iskustvo i značenje utjelovljenog osjećaja. Bez obzira na to proizlazi li osjećaj iz nutrine ili izvan tijela, je li konstruiran kao racionalan ili iracionalan, najindividualnija značenja uvijek su društveni produkti. Osobno ovisi o kolektivu.

Kao što Geertz piše,

Postignuće funkcionalnog, dobro uređenog i jasno artikuliranog emocionalnog života u čovjeku nije jednostavno stvar domišljate instrumentalne kontrole, vrste pametnog hidrauličnog inženjerstva djelovanja. Naprotiv, u pitanju je davanja specifične, eksplicitne, čvrsto određene forme općenitom, difuznom i neprekinutom toku tjelesnog uzbuđenja; nametanja kontinuiranoj mjeni u sposobnosti osjećanja kojoj smo nasljedno podređeni u prepoznatljivom, značajnom poretku, kako ne bismo samo mogli osjećati, već i znati što osjećamo i kako postupamo sukladno tome. (str. 81)

Emocija, mišljenje i tijelo su nerazmršivo zapetljani. Od pojmova koje osjećaj podrazumijeva u suvremenom diskurzu, ljubav posebno dobro odgovara ovoj analizi, jer zaljubljivanje je definitivno iskustvo osjećaja kao nečeg novog (Averill, 1986, str. 115). Iz toga proizlazi trajna privrženost prvim ljubavima. Na taj način ljubav je paradigmatična u svojem strukturiranju logike i diskurza; ima nedvojbenu racionalnost.

Kako Langer piše (1953), “Kontinuitet misli je ono što sistematizira naše emocije u stavove sa vidljivim tonovima osjećaja i postavlja utvrđenu perspektivu za individualne strasti. Drugim riječima: vještinom naših misli i mašte mi nemamo samo osjećaje, već život osjećaja.” (str. 372) Iz tog razloga osjećaj ne može biti niti izdvojen niti dekontekstualiziran kao stvar; mora biti proživljen kroz misli i maštu. Tada ljubav, osjećana tako intimno kroz tijelo, mora postati i uvjerenje i filozofija i logika u svojoj osjetljivosti na kulturalne i diskurzivne formacije.

Prema Geertzu (1973),

Razvoj, održavanje i razlaganje “raspoloženja”, “stavova”, “osjećajnosti” itd. – koji jesu “osjećaji” u smislu stanja ili situacija, a ne dojmova ili motiva – ne konstituiraju osnovnu privatnu aktivnost ljudskih bića ništa manje od direktnog “mišljenja” (...) Dijete broji na prste prije nego počne brojiti “u glavi”; osjeća ljubav “na koži” prije nego ju osjeti u “svom srcu”. Nisu samo ideje kulturni artefakti u čovjeka, već i emocije. (str. 81)

Pomak od značenja ljubavi doticanjem tijela ka osjećanju ljubavi u figurativnom smislu jest diskurzivni rad materijalnog preko tijela kako bi proizveo željenu realnost tropa. Čak ni općeniti pojam tijela nije tako jednoznačan kako se može isprva činiti. Tradicija nam tako govori. Još od stoika “riječ ‘tijelo’ koristila se u najširem smislu za označavanje svakog oblikovanog sadržaja” (Deleuze & Guattari, 1987, str. 86). Fizičko ili društveno ili tekstualno tijelo jest tijelo, čak i ako je bestjelesno – tijelo bez tijela ili barem tijelo koje u sebi nosi mnogo tjelesnosti i oblikovnosti. Sam po sebi jezik je prototip moguće suptilnosti utjelovljenja (Lacan, 1966/1977, str. 87). Ljubavnički diskurz potvrđuje Lacanov naglasak na prevlasti označitelja nad označenim jer, protiveći se suvremenoj opsesiji, ljubav nikada nije zadovoljena jednostavnim značenjem stvari. Čeznemo za ugodnim beznačajnostima – u lacanovskim terminima, označitelji koji funkcioniraju upravo zbog toga, jer nemaju označenog. Tako plagijariziramo ljubav ne samo zato što nismo geniji već i zato što smo (nesvjesno) dovoljno pametni da shvatimo da su forma citata i forma njegovog ponavljanja ono se stvarno računa. Reći “volim te” samo jednom, bez obzira kako elegantno, nikada ne može biti dovoljno. Označitelj je materijalan jednako kao i dodir ljubavi i samo preko njezine mnogostruke prisutnosti moguće je apstraktno značenje ljubavi učiniti uvijek uvjerljivim. To je pomak između osjećanja ljubavi na koži i osjećanja u srcu, ostvarenog jedino zbog podudaranja putenog i kulturalno-lingvističkog tijela. Pokušati locirati osjećaje ili emocije ekskluzivno u jednom ili drugom postaje besmisleno.

Naposlijetku, iako pitanje nalazi li se konačni izvor ljubavi u prirodnom tijelu ili jeziku u krajnjoj liniji može ostati bez odgovora, ono također može biti i nevažno. Ljubav se intenzivno posreduje kroz diskurz - tako intenzivno da potjera za podrijetlom postaje suvišna. Ona je, da se vratimo Foucaultovim terminima (1971/1977),

pokušaj da se uhvati točna bit stvari, njihovih najčišćih mogućnosti i njihovih pažljivo zaštićenih identiteta. Ta potraga pretpostavlja postojanje nepokretnih oblika koji prethode vanjskom svijetu slučajnosti i uzročnosti. Potraga je usmjerena prema onome što je već bilo ondje, slici pradačne istine... Ipak, ... postoji, “nešto sveukupno drugačije” iza stvari: ne bezvremenska i esencijalna tajna, već tajna da stvari nemaju bit ili da je njihova bit istkana komad po komad od stranih oblika. (str. 142)

Foucault piše o povijesnom, a ne o organskom podrijetlu, ali logiku podržava tijelo – i baš kroz taj logički paralelizam želim eksploatirati Foucaulta. Naravno, njega zanima stvaranje posebne vrste subjekta pod posebnim uvjetima ekonomskih, političkih i medicinskih režima. On rijetko govori o ljubavi, ali ono što kaže o poretku stvari često se tumači kao da je cijelo vrijeme upućivao na ljubav. Koristiti ga na ovaj način može biti jednako nepravedno prema prihvaćenim standardima kao i prema njegovim vlastitim namjerama, ali koristiti ga doslovno za druge svrhe samo nastavlja moju osnovnu strategiju citiranja. Kao što maksima kaže, svaki citat se nalazi izvan konteksta. Tako rekontekstualizirana foucaultovska genealogija pruža povijesni trop: on radi iz sadašnjosti kako bi istražio uvjete pojave radije nego da traži čisto, udaljeno podrijetlo: tzv. pravadnu istinu. Analogno tome možemo radije nastaviti tražiti diskurzivne uvjete

pojave ljubavi nego da pokušavamo izolirati njezino terminološko podrijetlo. Postoji sretna slučajnost kod Foucaulta (1971/1977) u vezi s tim pitanjem, jer se njegov opis povijesti jednako snažno pripisuje pojmu ljubavi (i time ne samo da sugerira povijest ljubavi, kao paralelu povijesti seksualnosti, već radije određenu zamjenu povijesti ljubavlju): “Konkretno tijelo razvoja sa svojim trenutcima intenzivnosti, lomovima, produženim periodima grozničave agitacije, iščezavajućim magijama; i samo bi metafizičar tražio njegovu dušu u dalekoj idealnosti podrijetla.” (str. 145) Na taj način tijelo ljubavi je plodonosno traženo u komplikacijama njegovog diskurza.

200 milijuna Amerikanaca želi ostaviti neke stvari u životu tajnom

Jedino je razumno da su iz tog razloga studenti Daniela Cottoma reagirali na način kako su reagirali. Ipak, možda je njihova nemogućnost da raspravljaju o žudnji potpuno odbijanje razmišljanja o ljubavi. Njihove duboko osjećane istine tada bi bile izleti iz znanja u tajnu i oni sami bi bili manje energične verzije američkog senatora Williama Proxmirea koji je rekao: “Vjerujem da 200 milijuna Amerikanaca želi ostaviti neke stvari u životu tajnom (...) a odmah na samom vrhu popisa stvari koje ne želimo znati je zašto se muškarac zaljubljuje u ženu i obrnuto” (Rubin, 1988, str. x)

Proxmireova gorljiva žudnja za neznanjem je podmuklo slojevita, jer se sigurno više na popisu stvari koje on ne želi znati nalaze odgovori na pitanja zašto se muškarac zaljubljuje u muškarca, ili žena u ženu, ili odrasla osoba u dijete. Možda nije znanje ono od čega Cottomovi studenti bježe već epistemologija – nakon svega, oni polažu pravo na njihovo vlastito znanje. U njihovim vlastitim umovima istina ne postoji, čak i ako je osigurana neracionalnim sredstvima poput instinkta, inspiracije, zdravog razuma ili proživljenog iskustva. Žalosan zadovoljavajuća jednostavnost nastaje iz toga, kao što opaža Cottom (1989). On kaže da studenti na njegovim satovima o *Velikim očekivanjima*,

upitani o načinu na koji Pip opisuje svoje osjećaje – “Volio sam je jednostavno zato jer sam je smatrao neodoljivom” – uvjerali su [Cottoma] da je “ljubav jednostavno ponekad takva - nelogična.” Ti studenti su dakako nehotice ponavljali mudrost brojnih profesora književnosti.” (str. 115)

Cottom (1989) primjećuje da postoji “pretpostavka da ljubav, na određeni način, objašnjava samu sebe: ljubav je ljubav” (str. 115). Ljubav definirana vlastitim identitetom – to je *ne plus ultra* tautološkog zatvaranja. Neke stvari su jednostavno ono što jesu i ne mogu biti objašnjene.

Postoje legije učenika neobjašnjive ljubavi i izjašnjavaju se na temelju neodobranja pretjeranog intelektualiziranja. Prihvaćaju popularno odvajanje srca od glave, kao da se ljubav i njezine posljedice mogu uredno skicirati prema topografiji tijela. Anatomizacija strasti sređuje dugi slijed pojmova: logos, bit, jasnoća, hladnokrvnost, pravda, mišljenje, trezvenost i čistoća s jedne strane; patos, nadopuna, zamračenje, vrućina, predrasuda, afekt, strast i zaraza s druge. Taj serijski binarizam je stara “iscrpljena igra emocije protiv misli, tijela protiv

uma" (Taussig, 1992, str. 147), ali sama banalnost svjedoči o njenoj izdržljivosti. Upravo preko takvog nasrtljivog variranja kartezijskog dualizma istina ljubavi i stvara svoju narav.

Diskurzivni manevri slijede iz toga: emocionalno i iracionalno se urušavaju jedno u drugo kada su u opoziciji s racionalnim. Paralelno s tim, privilegija je raspršena odabirom strasti iznad kognicije, prirode iznad teorije i osjećaja iznad diskurza. Slijedom te strategije, ispravan modus ljubavi postaje nepriznavanje (npr., "reci mi što osjećaš, ne što misliš"). Zadaća postaje okrenuti se od hirova uma prema jasnoći srca. U *Čarobnjaku iz Oza*, Strašilo i Limeni su u različitim potragama. Ali razlika između glave i srca je potkopana vlastitim jezikom, jer riječ *svogoglav* sugerira, kao što Byatt (1990) piše: "U isto vrijeme akutnu osjetilnu budnost i njezinu opoziciju, zadovoljstvo mozga suprotstavljenog utrobi – iako je jedno implicirano drugime, kao što dobro znamo, kada funkcioniraju." (str. 471)

U svakom slučaju, to je u konačnici jedna od pouka *Oza*, budući da Strašilo i Limeni završe traženje vlastitih žudnji na istom mjestu, iako ostaje dvojbeno što je i gdje se točno to mjesto nalazi. Je li to mjesto Smaragdni grad i, prema tome, potpuno iluzorno mjesto jer *nema mjesta kao što je dom*? Ili je to mjesto već unutar Limenog i Strašila, izgubljeni objekti koji žude da budu ponovno pronađeni? Ili je to varljiva udobnost riječi kojima lažni Čarobnjak prakticira pravo čarobnjaštvo?

Volimo dobre, nijeme vojnike

Čak je i transparentnost srca teško podnijeti, jer artikulacija ljubavi se okreće protiv svoje neprozirnosti. Na primjer, godine 1971, Anthony Burgess preradio je *Cyrana de Bergeraca* za izvedbu u Minneapolisu. On i redatelj zajedno su se složili da su bile potrebne radikalne promjene, uzimajući u obzir vremensku udaljenost između 1897. i 1971, Pariza i Minneapolisa, francuskog i engleskog. Burgess (1991) se prisjeća određenih povijesnih pomaka u modernoj ljubavi:

Od svih likova u drami najmanje zadovoljavajući lik modernoj publici ispala je Roxane (...) Ona voli Christiana, ali ga odbija, jer joj se ne može udvarati dosjetljivim i poetskim jezikom. To se može činiti krajnje nemoguće u dobu koje nalazi vrlinu u iskrenoj nerazgovijetnosti, i rečeno mi je da nađem ispriku za to gotovo patološko odbijanje dobrog nijemog vojnika čija ljepota, prema njezinom vlastitom priznanju, ispunjava Roxanino srce ushitom. (str. vi)

Duh Burgessovog problema odjekuje u prozaičnijem tekstu, onom koji se pretvara da priznaje vlastiti neuspjeh: "Nemam riječi kojima bih izrazio kako osjećam." Unatoč njegovom poricanju, to je velikim dijelom igra riječima koja se može parafrazirati kao "govorim ti koliko te volim tako što ti ne mogu reći koliko te volim." To je samo jedan primjer kako iskrena nerazgovijetnost čini vjerodostojnim nijemi emocionalni rječnik. Iako je ta istina prikazana kao istinitija, jer pripada prirodnom srcu, Burgessovo iskustvo sugerira njezinu neizbježnu diskurzivnu proizvodnju. Ono što je istinski govorilo Francuzu s

kraja stoljeća pokazalo se kao jednostavno neurotično Amerikancima iz 1970-ih, posebno uz modernističku sklonost da se lociraju stavovi unutar psihe.

Naravno, Cyranova elokvencija nije potpuno izgubljena kod suvremene publike. Čak i oni Amerikanci i Amerikanke iz 1990-ih koji su bili ganuti do suza najnovijom filmskom verzijom s Gerardom Depardieuom točno su ga odredili kao komad koji predstavlja određeno razdoblje, pa su se tako izvan kinodovorana sami mogli zaljubiti u dobre, nijeme vojnike. Znali su da je hvalisava poetika *Cyranova* bila uvjerljiva jedino u knjizi, na pozornici ili ekranu; znali su da njihove vlastite ljubavne priče moraju biti hvaljene drugim mjerilima. Ali kao što Hayden White (1989) opaža: “Priče se ne pronalaze, već pričaju ili pišu. A što se tiče problema ‘istinite’ priče, to je praktički kontradikcija u pojmovima. Sve priče su fikcija. Što naravno znači da one mogu biti ‘istinite’ jedino u metaforičkom smislu i u smislu u kojem figura govora može biti istinita. Je li to dovoljno istinito?” (str. 27) Za razliku od Roxane i Parizana 19-og stoljeća, oni koji vole dobre, nijeme vojnike dovoljno su dirnuti iskrenom nerazgovijetnošću; to je dovoljno istinito.

Sada inzistiram da ne predlažem ovo kao loš način za voljeti nekoga ili niži način od Cyranovog ili Burgessovog ili bilo koje cjepidlake; umjesto toga, moja poanta je da legitimiziranje nerazgovjetnosti kao istinitog, neizgovorenog glasa ljubavi rekapitulira uzdizanje tajne kao njezinog epistemološkog stanja. Stoga, otklon od umjetnog obuzdavanja jezika ide prema zamračenju istine i dalje prema materijalizaciji strasti. Kristevino uvjerenje da je jezik ljubavi let metafora dovodi nesumnjivo do zaključka da svaka ljubavna priča može biti istinita samo u metaforičkom smislu. Pod takvim oštrim kritikama, ljubav je jedino moguća u smislu da nije shvaćena ili, preciznije, do granice da je tajna sama po sebi prihvaćena kao najbolje razumijevanje ljubavi. Završavamo sa suvremenim apelom kao što ga bilježi Julian Barnes (1990), vjerujući da: “Tajna onog što par *jest*, gotovo je jedina istinska tajna koja nam preostaje i kada nju privedemo kraju, više neće biti potrebe za književnošću – ili, što se toga tiče, za ljubavlju.” (str. 226)

Ili uzmimo u obzir kako Raymond Carver (1987) u *O čemu govorimo kada govorimo o ljubavi* potiče izranjanje ljubavi iz dijaloga o tajnama, ali i iz dijaloga o dubokoumnom čuđenju. Ono što Barnes i Carver otkrivaju je kako nerazgovjetnost ljubavi rekonfigurira znanje i moć kao režime tajne i istine. U ovoj daljnjoj reviziji Foucaulta jedino besraminije ime od “jedine istinske tajne” za bezvremensku i esencijalnu tajnu bilo bi Jahve. Ljubavne priče su uzdignute do statusa svetoga kada nam dopuštaju da prepoznamo čistoću i preciznost ljubavi dok uredno držimo njezino razumijevanje na beskonačnoj udaljenosti. Posljedični paradoks je da dubokoumna, neizreciva tajna osigurava učinkoviti sistem specifičnih znanja i praksi. Stoga, iako znamo da se zaljublivanje ne može objasniti, također znamo i da bi osoba X bila savršena za osobu Y jer imaju toliko toga zajedničkog. Unatoč ugodnoj retorici, odobravanje onoga što dijelimo uvijek ocrnjuje razliku i zato uvijek podcrtava drevnu i trajnu sumnju u drugo, bez obzira na to je li njezina ili njegova drugost obilježena rasom, klasom, vjerom ili bilo kojim drugim određenjem.

Paralelno s Cottomovim pedagoškim iskustvima, većina mojih studenata (i kolega) na uvodnim sociološkim kolegijima vjeruju da je smatrati nekog privlačnim ili neprivlačnim zbog boje kože, kosih očiju ili neke druge vidljive razlike, jednostavno aluzija i nema ništa s rasizmom koji oni energično osuđuju. Iako endogamija ostaje klasični antropološki primjer kulture na djelu, ograničavati ljubav na nečiju takozvanu vlastitu vrstu pretpostavlja neovisnost kulture u dva suprotna smjera: kao apsolutno osoban izbor i kao apsolutno općeniti princip. U svakom slučaju, ljubav pruža priliku čak i sociolozima da budu samodopadni u svojem antisociologizmu. Moj inače oštrouman prijatelj jednom je predložio sociobiološko objašnjenje: "Davno prije, ono što nije bilo poput nas najvjerojatnije nas je željelo pojesti. Možda to ne bi trebalo biti iznenađenje, jer svaka dobra tajna je pokretana istinskim strahom."

Ključni zaokret je da je ljubav istodobno valorizirana kao most preko najšireg i najdublje ponora kulturalne razlike. Romeo i Julija ostaju romantična ikona čak i za generacije koje se u svojim učenjima ljubavnih pripovijesti oslanjaju na *Prijatelje* i Dr. Phila. Zavodljivost drame osvjetljava kako bi okrutno Montagi i Kapuleti porekli da imaju išta zajedničko. Naširoko poznata, najnovija reinkarnacija ljubavnika čije se zvijezde isprepleću bili bi svakako Admirala Ismić i Boško Brkić, Muslimanka i Srbin pokošeni snajperskom vatrom na mostu u Sarajevu 1993. godine. Istodobna idealizacija moderne ljubavi preko endogamnih vjerovanja i egzogamnih parabola potvrđuje da ona funkcionira kao primjerak Državnog Ideološkog Aparata, ali to ne znači da može biti svedena na jednostavnu lažnu svijest. Umjesto toga, ta logika odražava verziju lacanovskog mota, "*Je sais bien, mais quad mme...*" (str. 148): "Znam jako dobro da je temelj ljubavi naš identitet, no najistinskiji oblik ljubavi prelazi naše najfundamentalnije razlike"; "Znam jako dobro da je Cyrano sama inkarnacija ljubavi, no ipak volim svog nijemog dobrog vojnika više od ikoga"; "Znam jako dobro da se ljubav opire svakom razumijevanju, ali ipak znam njezinu bit."

Na taj način moderna ljubav karakterizirana je kao nemogućnost bez muke združena sa svojom transcendencijom. Lacan (1999) zloglasno izjavljuje da ne postoji seksualni odnos, što popularna kultura prevodi kao *Muškarci su s Marsa, Žene s Venere*, bestseler Johna Graya (1992). Rodna neusporedivost prepoznata je kao diskurzivna podjela, iako je Gray bio siguran da istinsko prihvaćanje razlike vodi prema iskrenoj i osjećanoj komunikaciji čak i između retorički udaljenih planeta. Povremeno heteroseksistička podloga postavlja čvrstu granicu valorizaciji onoga što nam je zajedničko, jer taj kriterij neumoljivo vodi ka zaključku da žene moraju biti partneri koji više obećavaju i obrnuto za muškarce. Način na koji se razlike razvrstavaju na dobre i loše i način na koji se to razvrstavanje prihvaća, konstituiraju modernu politiku ljubavi.

Cottom (1989) pruža dio potrebne perspektive o diskurzu o Marsovcima i Venerijankama kroz šalu koju prepoznaje kao istodobno seksističku i feminističku:

- Žašto žene imaju vagine?
- Da bi muškarci razgovarali s njima. (str. 9).

Komunikacija je takozvano rješenje koje redovito ne uspijeva nasloviti (a) kako su naizgled spojeni subjekti ustvari neprirodno smješteni u različitim pozicijama samim komunikacijskim činom i (b) kako je komunikacija redovito simptom prikrivenijeg problema od onoga kojeg ona rješava. To ilustrira kako politika ljubavi na specifičan način izranja pretpostavljajući da se uzdiže iznad politike, kao što je u pretpostavljenoj demokraciji ljubavi. "Više je toga u oslobođenju nego u osjećaju oslobađanja – fašisti također imaju orgazme" (Cottom, 1989, str. 5). I fašisti bivaju voljeni; čak ni najjači kritičari Georgea W. Busha neće raspravljati o tome kako je nemoguće da Laura Bush voli njega, iako bi mogli diskutirati o mudrosti toga. Zapravo, zamah moderne ljubavi koji unosi malodušnost je razumljiv u načinu kako fašizam, jednako kao suvremene "demokracije", održava sebe samo dotle dokle je demagog, kao inkarnacija nacije, duboko i istinski voljen.

Sve što sam učinio bilo je uzaludno

Ljubavne priče koje sam ovdje ispričao ne mogu zadovoljiti. One čak ni ne otvaraju početak pokrivanja područja – a opet, područje ne bi moglo biti pokriveno niti na 10 000 stranica. Ipak, mora se priznati da tajna i njezina transcendencija očito nisu jedini načini iščitavanja znanja o ljubavi. One su jednostavno ograničeni diktati konteksta, a kontekst ljubavi je dokazano bezgraničan. Stoga Roland Barthes (1978) predlaže drugi kontekst i drugo čitanje:

Zato bih o ljubavi mogao govoriti ako hoću i cijelu godinu, pa ipak bih se mogao nadati samo tome da ću njezin pojam uhvatiti "za rep": u bljeskovima, formulama, neočekivanim izrazima, raspršenim po velikoj struji Imaginarnog; ja sam na lošem mjestu ljubavi, njezinom zasljepljujućem mjestu: "Najmračnije mjesto", kaže jedna kineska poslovice, "uvijek je ispod svjetiljke." (str. 59; 2007, str. 62)

Tajna nas, izgleda, zadirkuje ovdje; iako ljubav ostaje sjenovita i mračna stvar, sada nam pruža primamljive natuknice i tragove, zavodljive bljeskove i iznenađenja. U ljubavničkom diskurzu, tajno mjesto je zasljepljujuća tama i ono što je otkriveno jest zaokret prema onoj najdosadnijoj romantičnoj metafori: Ljubav je slijepa. Počevši s iskustvom profesora, nisam siguran je li ironično ili pristalo završiti sljepoćom i narazgovijetnošću. Možda takve figure neuspjeha ispisuju neizbježnu završnu stavku svakog pokušaja da se naučavanje primijeni na ljubav. Ipak, ako zaljubiti se znači stvoriti religiju čiji je bog pogrešiv (Maurois, 1964, str. xiv), tada postoji definirajuća ustrajnost i vjera u sam neuspjeh. Stoga je najprimjerenije da zadnje riječi budu riječi nekog drugog:

Još nisam mogao znati da su me moja milovanja, moje obožavanje i – kada sam se pomaknuo - moja novootkrivena savjesnost brige, učinila ljubavnikom. Ali znao sam da je sve što sam učinio bilo uzaludno, da zapravo nisam mogao popraviti: samo sam radio već spomenute pokrete iscjelitelja, drsko. Osjetio sam kako moje vlastite kosti stare nasuprot tvrdoći poda i dišu za nas oboje (...) Okusio sam vlastitu tajnu. Na tom mračnom putu, među mojim nestalim bogovima, započeo sam svoj rad u svijetu. (Whittier, 1989, str. 279)

LITERATURA:

- Abu-Lughod, L. Janet & Lutz, A. Catherine, "Emotion, discourse, and the politics of everyday life", u: C. A. Lutz & L. Abu-Lughod (ur.), *Language and the politics of emotion*, UK, Cambridge University Press, 1990, str. 1-23.
- Aoki, Douglas, "Rembrances of love past", u: *Journal of Historical Sociology*, 13(1), 2000, str. 1-9.
- Arendt, Hannah, *Men in dark times*, am. prijevod C. Winston i R. Winston, Orlando, FL: Harcourt Brace, 1968; *Ljudi u mračnim vremenima*, na srpski prevela Jasmina Tešanović, Gornji Milanovac, Dečje novine, 1991. (originalno djelo objavljeno 1959).
- Averill, R. James, Acquisition of emotions in adulthood, u: R. Harr (ur.), *The social construction of emotion*, Oxford, UK, Basil Blackwell, 1986, str. 98-118.
- Barnes, Julian, *A history of the world in 10^{1/2} chapters*, New York, Vintage, 1992; *Povijest svijeta u 10 i 1/2 poglavlja*, prevela Lada Siladin, Zagreb, Celeber, 2004.
- Barthes, Roland, *A lover's discourse: Fragments*, New York, Hill and Wang, 1978.; *Fragmenti ljubavnog diskursa*, s francuskog prevela Bosiljka Brlečić, Zagreb, Pelago, 2007.
- Bowie, David, Modern love, na *Let's dance* [CD], UK, Virgin Records, 1983.
- Burgess, Anthony, predgovor za *Cyrano de Bergerac*, ur. E. Rostand, prijevod na engleski Anthony Burgess, London, Nick Hern, 1991, str. i-xi. (originalno djelo objavljeno 1897).
- Byatt, A. S., *Possession: A romance*, New York, Vintage, 1990; *Zaposjedanje: romansa*, prevela Tatjana Jukić, Zagreb, Vuković & Runjić, 2008.
- Carver, Raymond, "What we talk about when we talk about love", u: G. Chipps & B. Henderson (ur.), *Love stories: For the time being*, Wainscott, NY, Pushcart, 1987; *O čemu govorimo kada govorimo o ljubavi*, prevela Ivana Šojat, Osijek, Nakalda Eos, 2003.
- Cottom, David, *Text & culture: The politics of interpretation*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1989.
- Deleuze, Gilles i Guattari, Felix, *A thousand plateaus: Capitalism & schizophrenia*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987.
- Foucault, Michel, "Nietzsche, genealogy, history", u *Language, counter-memory, practice*, am. prijevod D. F. Bouchard i S. Simon, str. 139-64, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1977. (originalno djelo objavljeno 1971).
- Geertz, Clifford, *The interpretation of cultures*, New York, Basic Books, 1973.
- Gray, John, *Men are from Mars, women are from Venus*, New York HarperCollins, 1992; *Muškarci su s Marsa, žene su s Venere: priručnik za bolje razumijevanje među spolovima*, 6. izd., preveo Damir Biličić, Zagreb, Algoritam, 2001.

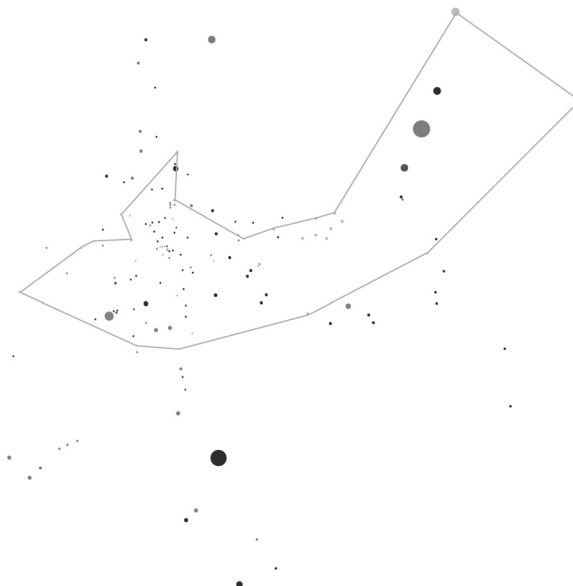
- Kristeva, Julia, *Tales of love*, am. prijevod L. S. Roudiez, New York, Columbia University Press, 1987. (originalno djelo objavljeno 1981.)
- Kundera, Milan, *Immortality*, New York, Grove, 1991.; *Besmrtnost*, prevela Sanja Milićević Armada, Zagreb, Meandar, 2002.
- Lacan, Jacques, *On feminine sexuality, the limits of love and knowledge: The seminar of Jacques Lacan*, t. XX, reizdanje iz 1972-1973, am. prijevod B. Fink, New York, Norton, 1999. (originalno djelo objavljeno 1975.)
- Lacan, Jacques - esej "The function and field of speech and language in psychoanalysis", u *Ecrits: A selection*, am. prijevod A. Sheridan, str. 30-113, New York, Norton, 1977.; *Spisi: izbor*, na srpski preveli Radoman Kordić, Danica Mijović, Filip Mijović, Beograd, Prosveta, 1983. (originalno djelo objavljeno 1966.)
- Langer, Susanne, *Feeling and form: A theory of art*, New York, Scribner, 1953.
- Maurois, André, predgovor u J. L. Borges (ur.), *Labyrinths: Selected stories & other writings*, am. prijevod S. Mangan, New York, New Directions, 1964, str. ix-xiv.
- Ricoeur, Paul, "The metaphorical process as cognition, imagination, and feeling", u S. Sacks (ur.), *On metaphor*, Chicago, IL, University of Chicago Press, 1978.
- Rimabud, Arthur, *Une saison en enfer*, Paris, Gallimard, 1973.; "Sezona u paklu" u *Poezija*, priredio i preveo Zvonimir Mrkonjić, Zagreb, Konzor, 1997.
- Rubin, Zick, predgovor u R. J. Sternberg i M. L. Barnes (ur.), *The psychology of love*, New Heaven, CT, Yale University Press, 1988, str. vii-xii.
- Schneider, Monique, "Monique Schneider" u R. Mortley (ur.), *French philosophers in conversation*, Boston, Routledge Kegan Paul, 1991.
- Taussig, Michael, *The nervous system*, Boston, Routledge Kegan Paul, 1992.
- White, Hayden, "Figuring the nature of times deceased: Literary theory and historical writing", u R. Cohen (ur.), *Future literary theory*, New York, Routledge Kegan Paul, 1989, str. 19-43.
- Whittier, G. B., "Lost time accident", u G. D. Chipps i B. Henderson (ur.), *Love stories: For the time being*, Wainscott, NY, Pushcart, 1989, str. 257-79.
- Wing, Betsy, "A translator's imaginary choices", u H. Cixous (ur.), *The book of Promethea*, am. prijevod B. Wing, Lincoln: University of Nebraska Press, 1992, str. v-xiv. (originalno djelo objavljeno 1983.)

O AUTORU:

Douglas Sadao Aoki (1955) je profesor na odsjeku za sociologiju na Sveučilištu Alberta u Edmontonu (Kanada). Područja interesa su mu psihoanaliza kulture, učenje teorije i teorija tijela. Radio je na različitim projektima o kojima je objavio stručne radove: *Teaching as Killing, or Why Professors Deserve to Be Beaten*, *Using and Abusing French Discourse Theory: Misreading Lacan and the Symbolic Order*, *The Price of Teaching: Love, Evasion and the Subordination of Knowledge*, *Remembrances of Love Past*. Profesor Douglas Sadao Aoki (u posljednje vrijeme samo Doug) bio je oduševljen činjenicom da će njegov rad biti preveden na hrvatski jezik.

BILJEŠKA O PREVODITELJU:

Zoran Varga rođen je 5. siječnja 1987. godine u Bjelovaru. Nakon nezanimljivog razdoblja osnovne i srednje škole, upisuje studij anglistike i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje trenutačno izdržava prvu godinu dvopredmetnog diplomskog studija (britanska književnost na odsjeku za anglistiku i komparativna književnost). Nerado govori o vlastitim interesima, jer ne vidi razlog zašto bi te podatke dijelio s drugim osobama: onaj tko će biti zainteresiran, potrudit će se i pitati. U podtekstu predznaci modernizma, eksperimenta i još nekih pojmova koje nije uputno spominjati pred širokom publikom.

Zona Onih koji vjeruju u ljubav